

***Теоретичні аспекти виховної мети уроку в умовах реалізації
концепції «Нова українська школа»
Методичні рекомендації***

***Разом побудуємо європейське
суспільство – суспільство
освіченого загалу, високої
культури і рівних
можливостей.***

Л.Гриневич

Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення, першою чергою, своєї долі, долі своїх сусідів, подальшого світового порядку на планеті. У сучасних важких і болісних ситуаціях викликів та загроз і водночас великих перспектив розвитку, кардинальних змін у політиці, економіці, соціальній сфері пріоритетним завданням суспільного поступу, поряд з забезпеченням своєї суверенності й територіальної цілісності, пошуками шляхів для інтегрування в європейське співтовариство, є визначення нової стратегії виховання як багатокomпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток Української держави.

Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу (*patria*) як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін.

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, які накладаються на технологічну і комунікативну глобалізацію, міграційні зміни всередині суспільства, ідентифікаційні і реідентифікаційні процеси в особистісному розвитку кожного українця, відбуваються на тлі сплеску інтересу і прояву патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

У основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації. Важливу роль у просвітницькій діяльності посідає відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України. («КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ» наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641).

Концепція нової української школи зазначає, що стратегічний пріоритет освітньої політики – формування нації, яка постійно навчається, засвоюючи одночасно демократичні цінності, розвиваючи громадянське суспільство, утверджуючи людиноцентризм в освіті. Ця глобальна стратегія має докорінно змінити передусім ціннісний і мотиваційний потенціал освіти, зробити її особистісно значущою для кожної людини, суб'єкт-суб'єктною і полісуб'єктною.

Зміст професійно-технічної освіти створює передумови для всебічного розвитку особистості і визначається на засадах загальнолюдських та національних цінностей, науковості та систематичності знань, їх значущості для соціального становлення людини, гуманізації і демократизації освіти.

Головною домінантою виховання в професійно-технічних навчальних закладах має стати формування в учнів ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самих себе, а метою виховання - становлення морально-духовної, життєво компетентної особистості, яка успішно реалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, тобто інтеграції навчання й виховання як двох взаємозалежних складових системи освіти.

Зважаючи на те, що більшу частину часу учні проводять за навчальним процесом, тому з метою розкриття у них власних потенційних можливостей, нахилів і здібностей кожен викладач, формулюючи виховну мету уроку, має враховувати критерії виховних досягнень учнів відповідно до їх вікових особливостей, зазначених в основних орієнтирах виховання, варіювати форми і методи діяльності, моделювати різні форми проведення уроків.

Виховні вимоги до уроку передбачають:

- формування і розвиток в учнів національної свідомості, самосвідомості та ментальності, провідних рис громадянина своєї держави;
- формування в учнів високої духовності, підвалину якої мають становити загальнолюдські, національні та професійні цінності, широка моральна, правова, екологічна, політична, художньо-естетична й фізична культура;
- формування і розвиток в учнів активної життєвої настанови, допомога в самоактуалізації та самореалізації у навчальному процесі та майбутній професійній діяльності;
- вмiле поєднання дидактичних, розвивальних і виховних завдань кожного уроку та їх творче спрямування на формування і розвиток всебічно і гармонійно розвиненої особистості;
- формування і розвиток мотивації постійного самовдосконалення і змістовної професійної діяльності шляхом реалізації потенційних інтелектуальних, фізичних та інших можливостей;

– підпорядкування виховної мети кожного уроку загальній меті виховання тощо.

Виховні вимоги зумовлені завданнями всебічного гармонійного розвитку особистості відповідно до вимог розумового, морального, фізичного, трудового й естетичного виховання. На кожному уроці необхідно актуалізувати ті чинники, які мають впливати на формування всебічно розвиненої особистості. Цього досягають через зміст навчально-виховного процесу на уроці. Тому вже на етапі планування уроку варто виділяти не тільки дидактичну, а й виховну мету.

У системі розв'язання виховних завдань мають переважати провідні аспекти кожної частини, що забезпечують гармонійне виховання особистості. Зокрема:

- розумове виховання (самостійна пізнавальна діяльність, інтелектуальний розвиток, оволодіння методами учіння);
- моральне виховання (формування моральних переконань і моральних почуттів, гуманізму, поваги до особистості, національної гідності, добра, чуйності тощо);
- фізичне виховання (створення оптимальних умов для фізичного розвитку особистості, оволодіння вміннями та навичками турботи про своє здоров'я, культуру побуту);
- трудове виховання (формування вмінь і навичок розумової праці, виховання почуття потреби праці взагалі й почуття бережливого ставлення до результатів праці інших, соціально-педагогічна підготовка молоді до участі у продуктивній фізичній та інтелектуальній праці);
- естетичне виховання (формування почуттів прекрасного, вміння відрізнити прекрасне від потворного, оволодіння учнями знаннями й уміннями творити прекрасне в реальному житті).

Виховна мета уроку може формулюватися так:

- викликати в учні інтерес до...;
- сприяти формуванню ціннісного ставлення до...;
- виховувати почуття доброти;
- пробуджувати співчуття до...;
- формувати толерантність, уміння поважати інших;
- заохочувати співробітництво підлітків;
- розвивати здатність до уяви;
- виховувати пошану і увагу до своїх рідних, старших людей;
- формувати почуття відповідальності, вимогливості до себе, охайності, дбайливості, дисциплінованості, старанності, наполегливості;
- виховувати шанобливе ставлення до народних традицій;
- формувати розуміння краси в природі, предметах побуту, праці, людських взаєминах тощо.

Крім знань, випускнику ПТНЗ необхідно набути таких компетентностей, які дозволять йому успішно адаптуватися в соціумі, знайти свою справу, стати справжнім професіоналом, гарним сім'янином, тому при

формулюванні виховної мети уроку не залишаємо поза увагою **10 ключових компетентностей нової української школи**, визначених концепцією:

1) **Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.** Це вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди. Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування.

2) **Спілкування іноземними мовами.** Уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди. Уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування.

3) **Математична грамотність.** Уміння застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності.

4) **Компетентності в природничих науках і технологіях.** Наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності.

5) **Інформаційно-цифрова компетентність** передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіа-грамотність.

6) **Уміння навчатися впродовж життя.** Здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою навчальну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя.

7) **Соціальні і громадянські компетентності.** Усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів.

8) **Підприємливість.** Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Здатність до підприємницького ризику.

9) **Загальнокультурна грамотність.** Здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистець

10) **Екологічна грамотність і здорове життя.** Уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя.

Виховання учнів у сучасному навчальному закладі здійснюється в контексті громадянської та загальнолюдської культури, охоплює весь навчально-виховний процес і реалізується у процесі організації:

- навчально-виховної та позаурочної діяльності;

- освіти за межами навчального закладу;
- роботи органів учнівського самоврядування;
- взаємодії з батьками, громадськими організаціями, державними установами.

Важливо, щоб у процесі навчання викладач постійно залучав учнів до активної пізнавальної діяльності, пропонував їм самостійно вирішувати проблеми, навчав наполегливості в досягненні мети, уміння відстоювати свої погляди, створював у кабінеті творчу атмосферу.

Таке навчання є не тільки розвивальним, а й виховним. Сьогодні ми прагнемо побудувати суспільство вільних громадян, громадянську, правову державу. Сучасний загальноосвітній навчальний заклад покликаний навчати та виховувати таку молодь, яка була б спроможна активно включитися у всі сфери суспільного життя країни, забезпечити прогрес її становлення та розвитку, оволодіти позитивним досвідом старших поколінь і збагачувати його власними надбаннями.

Але виховання здійснюється і всією дидактичною системою навчання: змістом, методами, засобами, формами організації навчання. На основі знань, здобутих під час уроків, формуються стійкі переконання і відповідні стереотипи поведінки та дій; форми виховної діяльності мають логічно продовжувати урочну роботу, вони мають бути доступними, цікавими, емоційно насиченими, щоб у процесі їхнього проведення виявлялася учнівська творчість, ініціатива самовираження. Предметом зусиль викладача таким чином стає технологія включення учня у діяльність, а не виконання дій за нього.

Яким же має бути сучасний урок, щоб забезпечити єдність навчання, виховання і розвитку особистості? Поняття "сучасний урок" отримує нове трактування і забарвлення, вимагає урахування особистісно орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів, використання викладачем інтерактивних методів і форм навчання. Основною ідеєю сучасного уроку є єдність навчання, виховання і розвитку. Тому викладач має постійно тримати в полі зору всі аспекти уроку, вивчати його виховні можливості і, як результат, впливати на організацію всього виховного процесу, спрямувати його в належне русло.

Реалізація виховних цілей та вимог уроку - один з найважливіших елементів сучасного навчання, оскільки виховне середовище на уроці дозволяє розкрити потенціал підлітка, реалізувати його природні задатки і можливості, сприяє формуванню в учнів світогляду, активної життєвої позиції, досвіду правильної поведінки й спілкування, перетворення цих цінних властивостей на стійкі моральні якості особистості, формування готовності до самовиховання й психічного розвитку.

Визначаючи виховну мету конкретного уроку, педагог, з одного боку, має керуватися загальними вимогами до виховання і розвитку учнів, спиратися на наступність і перспективність у вихованні особистості, а з іншого - враховувати можливості змісту матеріалу й навчальної мети конкретного уроку, характер засвоєваних понять, здійснювати реалізацію виховної мети у поєднанні з освітніми цілями.

Формування позитивних стосунків на уроках, ціннісних орієнтирів та ставлень багато в чому залежить від запропонованого саме викладачем стилю навчальних стосунків. Стиль спілкування викладача та учнів на уроці - це, перш за все, забезпечення демократичних стосунків як важливої передумови реалізації та самореалізації потенційних можливостей кожного учня.

Виховний аспект уроку має передбачати використання змісту навчального матеріалу, методів навчання, форм організації пізнавальної діяльності в їхній взаємодії для формування системи загальнокультурних і національних цінностей та соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, природи, мистецтва, самої себе.

Визначення виховних можливостей уроку й пошук шляхів використання знань для надання певного виховного впливу на учнів - це тільки одна, хоча й дуже важлива, сторона справи. Сучасний урок – це єдність навчання, виховання й розвитку.

Виховну мету в урочній діяльності слід насамперед спрямовувати на формування гуманних почуттів підлітків, позитивного ставлення до оточуючих людей та навколишньої дійсності. Як зазначав В. О. Сухомлинський, "Людину треба вчити, що вона живе не в пустелі, а серед людей. Кожен твій крок врешті-решт позначається на твоєму ближньому, тому що ідеш ти кудись і з якоюсь метою; кожне твоє слово в душі іншого відгукнеться, але як воно відгукнеться – залежить від тебе. Вже те, що ти дивишся на навколишній світ і бачиш його, таїть в собі добро і зло; усе залежить від того, що і як ти бачиш".

Цілеспрямоване виховання учнів триває багато років, тому треба ставити конкретні виховні завдання і намагатися розв'язати їх саме на даному уроці. Педагогічно правильними є такі формулювання виховної мети: "пробуджувати...", "зміцнювати...", "викликати...", "виховувати...", "закріплювати...", "заохочувати...", "формувати..." замість: "виховати...", "сформувати...", "прищепити...".

Таким чином, цілісною науково-методичною та дидактичною системою, що реалізує освітню, виховну і розвивальну функції навчання, залишається урок. Пройшовши випробування протягом кількох століть, він і сьогодні не втрачає своєї унікальності та неповторності. Виховна спрямованість уроку має стати визначальною.

Упорядник:

методист лабораторії методичного забезпечення

загальноосвітньої підготовки НМЦ ПТО

Красковська Ірина Іванівна

<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>

http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/37772/

м. Чернігів

2017